

KRÅKTORPET

I den vindstilla, kyliga och kolsvarta kvällen flämtar ett svagt ljus i ett litet fönster. Tystnaden är total. Det känns som tiden står still. När man kommer närmare känns den karaktäristiska lukten av brinnande björkved och en svag rökpelare letar sig försiktigt mot himlen. Det kunde lika gärna vara 1600-talet som 2000-talet. Den moderna civilisationen känns fullständigt avlägsen. Vi närmar oss den enligna belägna platsen med namnet Kråktorpet, som ligger i ett vidsträckt skogsområde ca 7 km väster om Järkvissle by.

Torpet ligger högt upp på en bergås med en vidunderlig utsikt, som vid gott väder sträcker sig mildtals in över blånande skogslandskap i Jämtland. Idag finns en mindre byggnad och flera stenrösen, vilka skvallrar om att här har tidigare funnits en bosättning. Det är trehundra år sedan någon var bosatt på denna frostbelägna plats. Att det lyser ett svagt sken från fönstret beror på att det är höst och älgjaktstid. Den nuvarande stugan används nämligen numera av Kråktorpets jaktlag, som jaktstuga. Men stugan och framförallt platsen har en mycket intressant och dramatisk historia.

Lönekontor

Den nuvarande Kråktorpsstugan byggdes 1925 av Skönviks AB (föregångare till dagens SCA) i på den tiden fullständigt väglöst land. Vi bortser då ifrån

Delar av Kråktorpets jaktlag samlat i jaktstugan en höstkväll i början av 1970-talet. Från vänster: Tord Höglin, Tomas Kilander (delvis skymd), Torgny Kilander, Lars Backlund och Olle Gerdin.
Foto Sune Kilander.

Kråktorpsstugan år 1999. Under "kontorets" tid var ingången på den vänstra gaveln till tjänstemännens rum (nu förråd). Ingången på långsidan var till arbetarnas rum (nu nyttjat av jaktlaget). Foto Arne Johansson.

stigar och vintervägar för timmerkörning med häst. Skogshanteringen hade expanderat kraftigt och mycket folk var verksamma i området med skogsavverkning och kolning. I början av 1800-talet förvärvade bolaget en 50-årig avverkningsrätt på den sk Järkvissle-allmanningen, som låg under Ljungå bevakning. Där bodde förvaltaren och där låg också avlöningskontoret. Varje höst samlade skogsförvaltaren arbetssökanden på Kråktorpet och fördelade befintliga körar- och huggarskiften.

Kråktorpsstugan byggdes i timmer med två rum, det ena rummet för tjänstemännen och det andra för arbetarna. Stugan gick under namnet "Kontoret". Under tiden före bygget hade alla avlöningar utbetalats i Ljungå. Arbetarna fick själva hämta sin arbetsersättning på plats. Det åtgick som regel en hel arbetsdag att hämta löningen. Ibland hämtade man mot fullmakt ut varandras löner. Det skall enligt berättelser ha funnits ett skidsspår från allmanningens västra del, via Kråkstensjön och Åmyrriiset till Ljungå. Spåret kallades "Avlöningsspåret" och hölls väl markerat i terrängen.

Efter att "kontoret" på Kråktorpet hade byggts utbetalades alla avlöningar där. Arbetaren skulle förutbestämda dagar infinna sig på "kontoret" för att hämta löningen och det oberoende var han befann sig på allmanningen. Detta ansågs rationellt istället

för de långa resorna till Ljungå (fågelvägen 13 km, från Kråktorpet räknat).

Det är inte känt hur länge "kontorets" verksamhet pågick på Kråktorpet, kanske något decennium, men 1947 flyttade jaktlaget in och då hade sannolikt stugan stått tom ett antal år. Före 1925 hade Kråktorpet förmodligen saknat byggnad under flera hundra år. Låt oss se vad som är känt om Kråktorpets äldre historia.

Svedjefinnar

Under 1640-talets sista år kom till denna plats den första åbon, finnen Olof Pålsson. Han hade tidigare anlagt ett torp vid sjön Leringen, Torps socken, som han nu av någon anledning övergivit. Vid den här tidpunkten hade Sverige varit i krig i trettio år och kung Gustav II Adolf hade omkommit vid Lützen 1632. Hans dotter Kristina blev drottning 1654. En förmyndarregering styrde under hennes barndomsår. Olof Pålsson började nu röja skog, bryta mark samt uppföra nödvändiga husbyggnader. Redan 1654 omnämns Olof Pålsson i den så kallade tiondelängden, en sorts beskattningsliggare för kyrkan. Han ålades utgiva 1 tunna och 12 kannor råg. Som synes en hård beskattning i denna karga ödemark. Troligen nyttjades myrslätter och svedjebränning. Det senare var ödemarksfinnarnas specialitet. Svedjebruk var mycket vanligt i Finland vid den här tiden och finnarna var särskilt kunniga i denna odlingsmetod.

År 1657 finns torpet infört i den s.k. jordeboken, en motsvarighet till senare tiders fastighetsregister. Tre andra finnar är nu registrerade ägare till torpstället; nämligen Pål Olsson, Olof Olsson och Jöran Olsson, den sistnämnde benämnd husfinne. Vissa uppgifter tyder på att dessa tre var bröder. Olof

Konung
Gustav II Adolf

Drottning
Kristina

Olsson stannade kvar på torpstället. Han bildade familj med Karin Danielsdotter, möjligen av Viksjö-släkt. De fick två barn. Familjen gick ett ohyggligt grymt öde till mötes. År 1674 återfanns hela familjen död. Jordebokens korthuggna beskrivning av dödsfallet lyder: "...*finnen Olof Olsson och hans hustru Karin Danielsdotter och tvenne hans barn (begge dumber) blefvo utaf hungersnödh döde.*" Vilken fruktansvärd tragedi denna mening rymmer. Hur länge fick de plågas? Avled barnen ensamma? Situationen är så grym att den är svår att ta till sig idag. Men händelsen avslöjar under vilka utomordentligt svåra förhållanden man tvingades att leva. Efter dödsfallen tycks Kråktorpet ha legat öde. Tragedin med de döda och den hårda beskattningen bidrog möjligen därtill.

I slutet av 1600-talet återfinns Olof Olofsson-Kråka som registrerad ägare till torpet. Han har troligtvis övertagit torpet av en annan finne med samma namn (kan vara ovannämnda Olof Olsson). De historiska anteckningarna är dunkla. Olof Olofsson-Kråka (den förste av de två) är förmodligen den finne som givit namn åt Kråktorpet. Namnet Kråka kan möjligen härröra från någon soldatsläkt. År 1704 avritades torpet av lantmätare Spole. Han upptecknade arealen till 6 1/4 mål. Registrerad ägare är också nu Olof Olofsson-Kråka.

Från 1704 års lantmåteriförrättning hämtas följande: *"Stensjöfinnen har godt tillfälle af annan gräswall som starrfloar på sin skog bärga hö och ängesbordet förmedelst skogens afrödjande märkelig förbättra. Mycket frostnämnd åker; tål lytet. Nu, 1704, är årsgrödan af köld förderfvad. Rykeligt och ymnigt betesland kring torpet. Nu icke synnerlig fälleskog. Fiske med not och nät i Stensjön, nu sällan brukat. Djurfång idkas med älgled jämte andra små wåhner efter fougel och hare, utom det med bysyan församlas."*

Vid anläggandet av Järkvissle gamla fåbodar (Gammelbodarna) omkring 1850 nyttjades brukbart virke från byggnationerna på Kråktorpet. Ovanför dörren till en av fåbodvallens äldsta ladugårdar fanns inristat med kniv "Olof Olofsson Kråka 1706".

Olof Olofsson-Kråka

Om Olof Olofsson-Kråka berättas att han lär ha gått till fots fram och tillbaka till Stockholm för att skaffa äganderättshandlingar på torpet. Han skall

också ha bott på Kråktorpet i ca. 6 år innan det blev känt i Järkvissle by.

Älgjakten 1953. Einar Lindkvist (till vänster) och Bror Kilander. Foto okänd.

Tvängsbesöken i kyrkan var en tung pålaga. Frånvaro utan laga förfall bestraffades med böter. Olof Olofsson-Kråka måste en gång skaffa intyg från prästen i Borgsjö, om att han där besökt kyrkan, och visa intyget för prästen i Liden där kyrkofrånvaron antecknats. Han hade nämligen gjort kyrkobesöket i Borgsjö i samband med annat ärende, men glömde att vid besöket begära närvarointyg. Han blev därför tvungen att göra ett extra besök i Borgsjö för att få intyg om sitt kyrkobesök!

Olof Olofsson-Kråka "löpte" (skar ut) näver, som han i stora buntar förde fram, via den Södra Kråktorpsvägen, till Vike by vid Holmsjön och där bytte mot krut och salt. Näver användes som taktäckningsmaterial. Kanske använde han till dessa nävertransporter den kälke - helt i trä - som senare återfanns intill färdvägen mellan Kråktorpet och Vike by, och som gav upphov till namnen Finnkalkåsen och Finnkalkmyren. Platsen är belägen ca 1/2 timmes gång söderut.

"Stensjökråka" var även förfaren i Trolldom. Det berättas att han en dag kom fram till Järkvissle för att få med sig en bondhustru när hans hustru låg i födslovända, men det var bröttom och "Stensjökråka" frågade bondhustrun om hon ville åka lika fort som vinden eller om hon ville åka fortare. Bondgumman ansåg att om hon fick åka lika fort som vinden så var det tillräckligt. Då bredde "Sten-

sjökråka" ut sin rock och genom luften gick färdens i en svindlande fart fram mot bestämmelseorten. Hur historien slutar är det tyvärr ingen som vet.

1700-talets förteckning över båtsmän i Liden (dåtidens krigare) upptager bl a namnet Daniel Olofsson-Kråka från Stensjön. Enligt sägen skall denne båtsman ha deltagit i det stora nordiska kriget åren 1700-1721. Daniel Olofsson-Kråka finns inte antecknad i dödboken för Lidens församling. Därav framstår som säkert att han avlidit på annan ort. Kanhända slutade hans levnad i fosterlandets tjänst fjärran sitt hem vid Stensjön. Den 19 april 1726 blev Kråktorpets 6 1/4 mål till skatte inlöst av Järkvissle by. Långt senare har SCA förvärvat äganderätten.

Vad som hände på Kråktorpet de kommande 200 åren, fram till att nuvarande Kråktorpsstugan byggdes 1925, är höljt i dunkel. Det är svårt att klarlägga historien under dessa århundranden. De skriftliga källorna bidrar inte till något klarläggande och eventuell muntlig tradition har för länge sedan tystnat. Kvar på denna frostbenägna plats finns bara några gamla stenrosen som vittnar om det oerhört mödosamma arbetet som människorna här för länge sedan utförde i sin kamp för att överleva.

/Arne Johansson (sammanställning och viss redigering)

Uppgifterna i denna artikel är hämtade ur Medelpads finnmarker (1945) av R. Gothe, Lidens Båtsmän av H. Nyberg, Stampkojan (1977) av Arne Sundin i Liden, tidningen Nya Samhället (25 november 1933), Länsarkivet samt bevarade sägner. Tack till tidigare jaktledaren för Kråktorpets jaktlag Sune Kilander för hjälp med material till artikeln.

Vad mer kan Kråktorpet berätta?